

Projekt „Efikasna zaštita i brza podrška medijima“

Contract No.: 2023/453-002

ANALITIČKI IZVJEŠTAJ NA TEMU SIGURNOST NOVINARA

Sarajevo, juli 2025.

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

SADRŽAJ:

1. Uvod	3
2. Legislativa	3
3. Postojeće stanje medijskih sloboda	5
4. Primjeri ugrožavanja slobode novinara	6
5. Stavovi, iskustva i preporuke medijske zajednice	8
6. Stavove, iskustva i preporuke donosioca odluka, institucija i tijela za provođenje zakona .	11
7. Preporuke za unapređenje sigurnosti novinara i medijskih sloboda	13

Autor: Aleksandar Jokić

Urednica: Mirela Porobić

Sadržaj ovog dokumenta je isključiva odgovornost Udruženja „Centar za razvoj medija i analize“ i ne odražava nužno stavove Evropske Unije.

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini

Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize

Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“

Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

1. Uvod

Sloboda medija i sigurnost novinara predstavljaju temeljne vrijednosti svakog demokratskog društva. U savremenim političkim i društvenim okolnostima Bosne i Hercegovine, pitanje slobode medija dodatno dobija na značaju s obzirom na kompleksno ustavno uređenje države, različite zakonodavne nadležnosti, te sve učestalije pritiske i napade na novinare. Upravo iz tih razloga, predmet ove analize (u okviru projekta „Efikasna zaštita i brza podrška medijima“ („Effective protection of and rapid support to media“) podržanog od strane Delegacije Evropske Unije u Bosni i Hercegovini)) je sagledavanje trenutnog stanja medijskih sloboda u Bosni i Hercegovini, sa posebnim fokusom na pravni okvir, postojeće izazove i prijetnje, kao i preporuke relevantnih aktera za unapređenje sigurnog i slobodnog medijskog prostora.

Analitički izvještaj obuhvata pregled aktuelne legislative koja uređuje oblast medija, zaštite novinara i finansiranja medija, pri čemu je posebna pažnja posvećena propisima koji su predmet aktuelnih javnih i političkih rasprava, kao što je *nacrt Zakona o medijima Republike Srpske i zakonodavne inicijative o tzv. „stranim agentima“*. U nastavku, kroz prikupljene statističke podatke i izvještaje nadležnih institucija, nevladinih organizacija, medijskih udruženja i međunarodnih organizacija, analizirano je trenutno stanje medijskih sloboda, broj zabilježenih napada na novinare, kao i broj pokrenutih sudskih postupaka u vezi sa klevetom i drugim krivičnim djelima koja se odnose na novinarsku profesiju.

Kao ilustracija stanja u kojem novinari obavljaju svoj posao, u analizu su uključeni konkretni primjeri napada i pritisaka na medijske radnike, uključujući i one koji su dobili sudske epilog. Poseban segment je posvećen stavovima i iskustvima predstavnika medijske zajednice, kako bi se dobio što autentičniji prikaz svakodnevnih izazova s kojima se suočavaju novinari u Bosni i Hercegovini.

S ciljem cjelovitog sagledavanja problema, u analizu su uključeni i stavovi nadležnih institucija, zakonodavnih i izvršnih vlasti, kao i informacije o efektima kontakt tačaka u tužilaštvima zaduženim za slučajeve napada na novinare. Na osnovu svih prikupljenih podataka, mišljenja i preporuka, analiza nudi i konkretne prijedloge za unapređenje sigurnog i slobodnog okruženja za rad novinara, medija i aktivista u Bosni i Hercegovini.

2. Legislativa

Bosna i Hercegovina kao složena država ima nekoliko nivoa zakonodavnih vlasti, od kantonalnih, entitetskih i državni nivo uz dodatak Brčko distrikta kao posebne cjeline koja ima zakonodavnu vlast. S tim u vezi, neophodno je na samom početku analizirati postojeću pravnu regulativu koja uređuje pitanja medija i novinarstva, ali i regulativu koja u velikoj mjeri određuje ili utiče na rad novinara u Bosni i Hercegovini.

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

Prije svega, potrebno je naglasiti da u Bosni i Hercegovini ne postoji zakon o medijima. Posljednji zakon iz ove oblasti koji je postojao u Bosni i Hercegovini bio je Zakon o medijima Kantona Sarajevo koji je prestao da važi 2009. jer se tada smatralo da je oblast medija dovoljno regulisana na državnom i entitetskom nivou, kao što su Zakon o slobodi pristupa informacijama, zakoni o zaštiti od klevete, izmijenjeni Krivični zakoni FBiH i BiH te Zakon o komunikacijama. Međutim, složenost Bosne i Hercegovine, političke borbe i neslaganja učinili su da do danas nije donesen zakon o medijima kako na državnom, tako ni na entitetskim nivoima. Trenutno je u postupku izrade Nacrt zakona o medijima Republike Srpske kao i Nacert zakona o transparentnosti vlasništva u medijima Bosne i Hercegovine, ali se ne zna kada bi se moglo očekivati da tekstove ovih nacrtu vidimo u proceduri usvajanja.

Trenutno je u Republici Srpskoj u toku postupak izrade Nacrta zakona o medijima, ali budući da je ovaj akt u postupku izrade više od godinu dana i da se ne vide značajniji pomaci, to ovdje nećemo tretirati radne tekstove navedenog nacrtu.

Kada je u pitanju rad medija i novinara, u Bosni i Hercegovini postoje propisi koji regulišu rad javnih radijskih i televizijskih servisa i sistema. Pa tako imamo zakone koji regulišu ovu oblast, a koji su na snazi:

- Zakon o javnom radio-televizijskom servisu Bosne i Hercegovine (Službeni list BiH br. 92/2005 i 32/2010);
- Zakon o javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine Službeni list BiH br. 78/2005, 35/2009, 32/2010, 51/2015 i 25/2016);
- Zakon o osnovama javnog radio-televizijskog sistema i o javnom radio-televizijskom servisu Bosne i Hercegovine (Službeni list BiH br. 13/2002 i 29/2002);
- Zakon o osnovama javnog radio-televizijskog sistema i o javnom radio-televizijskom servisu Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik RS br. 37/2002);
- Zakon o javnom servisu radio-televizije Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH br. 48/2008 i 38/2016 - odluka Ustavnog suda);
- Zakon o osnovama javnog radio-televizijskog sistema i o radio-televizijskom servisu Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Brčko distrikta br. 11/2002);
- Zakon o radio-televiziji Republike Srpske (Službeni glasnik RS br. 49/2006, 73/2008, 42/2010, 89/2013 i 44/2016).

Za oblast novinarske profesije notorno je da su bitni propisi koji se tiču klevete i slobode pristupa informacijama. Tako da u toj oblasti imamo sljedeće zakone na snazi:

- Zakon o zaštiti od klevete (Službene novine FBiH br. 59/2002, 19/2003 i 73/2005);
- Zakon o zaštiti od klevete (Službeni glasnik RS br. 37/2001);

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini

Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize

Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“

Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

- Zakon o zaštiti od klevete (Službeni glasnik BD, br. 14/2003);
- Zakon o slobodi pristupa informacijama na nivou institucija Bosne i Hercegovine (Službeni list BiH br. 61/2023);
- Zakon o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH br. 32/2001 i 48/2011);
- Zakon o slobodi pristupa informacijama (Službeni glasnik RS br. 20/2001).

Ovdje ne možemo a da ne navedemo kao relevantan izvor prava i izmjene Krivičnog zakonika Republike Srpske kojim je rekriminalizovana kleveta i kao krivično djelo predviđeno i iznošenje ličnih i porodičnih prilika. Kleveta u Republici Srpskoj je od 26. augusta postala krivično djelo, nakon što su na snagu stupile izmjene Krivičnog zakonika te prema ovim zakonskim izmjenama za klevetu su predviđene novčane kazne do 3.000 eura. Ako je djelo učinjeno putem medija, interneta (uključujući društvene mreže) ili na javnom skupu, to je kvalifikovani (teži) oblik krivičnog djela, što je dodatno obeshrabrujuće za novinare i predstavlja neskriven udar na slobodu izražavanja. Iako same kazne nisu toliko drakonske kao što je bilo u prvobitnim nacrtima, mnogo teže posljedice po medije mogao bi imati status lica protiv kojih se vodi krivični postupak koji bi postojao sve do pravosnažnog okončanja postupka, što može trajati i više godina. Za sve to vrijeme određena prava i mogućnosti lica su suspendovana.

3. Postojeće stanje medijskih sloboda

Stanje medijskih sloboda u Bosni i Hercegovini danas karakteriše visok stepen nesigurnosti i rastući broj napada na novinare, kako verbalnih i fizičkih, tako i online uznemiravanja i drugih oblika pritisaka. To je postala svakodnevica čijem nastanku su značajno doprinijeli političari, odnosno državni funkcioneri koji su nerijetko bili začetnici ili inicijatori napada na novinare (slučaj novinara Nikole Morače i Aleksandra Trifunovića). Novinari u Bosni i Hercegovini se suočavaju sa brojnim izazovima, napadima i prijetnjama u obavljanju svoje profesije.

Udruženje BH novinari, putem svoje Linije za pomoć novinarima, registrovalo je 87 kršenja novinarskih prava u 2023. godini. Ovi slučajevi uključuju različite oblike pritisaka, verbalnih prijetnji, govora mržnje i prijetnji smrću. U 2022. godini, Linija za pomoć novinarima zabilježila je ukupno 79 slučajeva napada na novinare u BiH. Prema podacima OSCE-a, u posljednje četiri godine broj slučajeva napada na novinare iznosio je: 2021. godine 45 slučajeva, 2022. godine 33 slučaja, 2023. godine 57 slučajeva, dok je u prvim mjesecima 2024. godine registrovano 33 slučaja¹. Kako vidimo, izuzev 2022. godine, broj slučajeva napada na novinare u Bosni i Hercegovini raste.

¹ Statistika OSCE-a koja je dostavljena autoru na upit

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

Dodatno, izmjene Krivičnog zakonika Republike Srpske kojima je rekriminalizovana kleveta značajno su pogoršale stanje medijskih sloboda, što je dovelo do pada Bosne i Hercegovine na Svjetskom indeksu medijskih sloboda Reportera bez granica za 2024. godinu, gdje trenutno zauzima 81. mjesto od 140 država. Misija OSCE-a u BiH takođe otvoreno upozorava na pogoršanje situacije, navodeći da je BiH 2024. godine potonula za čak 17 mjesta na Svjetskom indeksu slobode medija, te se sada nalazi na 81. mjestu od 180 zemalja. OSCE naglašava da pritisci vlasti, štetni zakoni, politički napadi, verbalni i fizički nasrtaji, te ekonomsko gušenje nezavisnih medija guraju BiH u sve dublju medijsku krizu.

Od avgusta 2023. godine, podneseno je preko 100 prijava za krivično djelo klevete u Republici Srpskoj, od kojih se više od deset odnosi na novinare i urednike. Evidentan je trend političkih obračuna s novinarima, a sve češće se novinarima koji kritički izvještavaju o vlasti pripisuju epiteti "stranih plaćenika", čime se stvara nepovoljna atmosfera koja neizostavno dovodi do povećavanja online uznemiravanja i ugrožava kredibilitet medija.

Naročito zabrinjavajuće su kontinuirane prepreke novinarima u ostvarivanju prava na pristup informacijama, što dodatno otežava njihov rad i doprinosi općem nepovjerenju u institucije. Evidentno je i korištenje strateških tužbi protiv javne participacije (SLAPP tužbe) kao sredstava pritiska, ali odgovarajući pravni mehanizmi zaštite novinara od ovakvih tužbi još uvijek nisu uspostavljeni. Povećanje broja prijavljenih incidenata kršenja novinarskih prava, uz porast političkih pritisaka i govora mržnje, ukazuje na jasan trend pogoršanja sigurnosnog okruženja za novinare u BiH, što je i rezultovalo sve lošijom ocjenom medijskih sloboda. Uprkos rastućem broju prijava, izuzetno mali broj slučajeva dobija sudski epilog ili rezultira osuđujućim presudama. Ovo ukazuje na visok stepen nekažnjivosti, što direktno ohrabruje počiniocima i stvara osjećaj bespomoćnosti među novinarima. Nekažnjivost ne samo da podriva povjerenje novinara u pravosudne institucije, već i šalje poruku da se napadi na medije tolerišu, što dodatno pogoršava medijsku krizu i ugrožava demokratske procese u BiH.

Udruženje BH Novinari su 2023. godine raspolagali podatkom da u Republici Srpskoj preko 2/3 ispitanika smatra da je ponekada opravdano udariti novinara, a što je danas vjerovatno i značajnija brojka. Ovo su direktne posljedice medijskih istupa zvaničnika u BiH i RS.

4. Primjeri ugrožavanja slobode novinara

U okviru navedenog projekta „Efikasna zaštita i brza podrška medijima“ („Effective protection of and rapid support to media“) održane su 3 fokus grupe sa novinarima i predstavnicima medija i medijskih organizacija.

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

Tokom fokus grupa održanih u Sarajevu, Banjoj Luci i Mostaru, novinari su ukazali na brojne konkretne primjere napada i prijetnji, te iznijeli. Među poznatijim primjerima izdvaja se fizički napad na fotografa Žurnala Adija Kebu iz marta 2019. godine, kada je predsjednik Općinskog odbora SDA Novi Grad Huso Ćesir fizički nasrnuo na fotografa Žurnala. Fotograf je tada sa javne površine fotografisao ulaz u Ćesirovu firmu Bosnaplast – o čijem poslovanju je Žurnal pisao. Također, napad na novinara Vladimira Kovačevića (portal Gerila.info, tada novinar BN televizije) u Banjoj Luci u avgustu 2018. godine posebno je šokirao javnost zbog brutalnosti i organizirane prirode samog čina, za koji su osuđeni počinio, ali ne i nalogodavci.

Još jedan značajan incident dogodio se u martu 2023. godine, kada su fizički napadnuti novinari tokom okupljanja protiv nasilja nad ženama u Banjoj Luci (Osmomartovski marš, kojom prilikom je oteta jedna zastava), a nakon čega su novinari i LGBT aktivisti brutalno fizički napadnuti od strane organizovane grupe ljudi koje policija nije spriječila u tom napadu. Tada su među napadnutim novinarima bili Vanja Stokić i Ajdin Kamber, a što su detaljno pratili mediji, ističući nedostatak efikasne reakcije nadležnih organa.

Mediji su široko izvještavali o paljenju automobila novinarke RTRS-a Nataša Miljanović Zubac u Trebinju 2022. godine, što je bio jasan primjer zastrašivanja i napada na novinarsku profesiju. U Mostaru, vlasniku portala Hercegovina.info probušene su gume na automobilu, što je protumačeno kao direktna prijetnja zbog njegovog izvještavanja.

Verbalne prijetnje i ekonomske ucjene dodatno otežavaju rad novinara u BiH. Tako su pojedini novinari prijavili da su bili izloženi prijetnjama smrću putem telefona, ali policija i tužilaštvo nisu reagovali efikasno, navodeći nedostatak dokaza kao glavni razlog za neprocesuiranje slučaja. Ovo se može uzeti kao tipičan primjer nezainteresovanosti i nemotivisanosti institucija da se suoče sa trendom porasta napada i prijetnji novinarima.

Ovi primjeri jasno pokazuju da se novinari u BiH suočavaju s raznim oblicima zastrašivanja i prijetnji, dok institucionalna reakcija često izostaje ili je nedovoljna za efikasnu zaštitu medijskih radnika. Ne smijemo zanemariti ni one druge pritiske, kao što su SLAPP tužbe ili onemogućavanje obavljanja novinarskog poziva kroz nedostavljanje informacija ili onemogućavanje prisustva konferencijama za novinare (slučaj Milorada Dodika i novinara Oslobođenja Gorana Dakića).

Uprkos postojanju zakona o slobodi pristupa informacijama, podaci i iskustva novinara pokazuju da je primjena ovog prava ograničena. Novinari i dalje nailaze na značajne prepreke u dobivanju informacija od javnog interesa. Ograničen pristup informacijama direktno otežava ili u potpunosti onemogućava rad istraživačkih novinara i uskaćuje pravo javnosti da bude adekvatno informisana o radu institucija i trošenju javnih sredstava.

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

To stvara okruženje netransparentnosti koje pogoduje korupciji i zloupotrebama. Ova praksa ne samo da narušava medijske slobode već i podriva povjerenje građana u institucije, jer se stvara percepcija da vlasti nešto skrivaju. To takođe otežava medijima da ispune svoju ulogu "psa čuvara" demokratije, budući da su im uskraćeni osnovni alati za istraživanje i izvještavanje.

Mediji u BiH suočavaju se i sa ekonomskim pritiscima i hakerskim napadima. Ekonomski pritisci su različiti, ali trenutno najdrastičniji su oni u RS koji se ogledaju u primjeni novog „Zakona o agentima stranog uticaja“ koji prijeti da ugrozi istraživačke medije i njihovo finansiranje.

Zabilježeni su hakerski napadi na online portale, uglavnom napadi distribuiranog uskraćivanja usluga (DDoS napadi), s kojima se manje redakcije koje nemaju dovoljno resursa naročito teško nose. Magazin Žurnal je u posljednjih nekoliko godina imao tri napada a za najveći hakerski napad na ovaj medij tehnička podrška i eksperti su ustanovili da se radi o dobro pripremljenoj akciji velikoga obima koja je organizirana iz BiH, usmjerena prema Žurnalu i od koje se bilo teško odbraniti u tom trenutku. Pored Magazina Žurnala napade su zabilježili i drugi mediji kao što su: Nezavisne novine, Portal BUKA, portal BN-a i Face.tv i drugi. Ovi napadi mogu privremeno ili trajno onemogućiti rad medija, nanoseći im finansijsku štetu i prekidajući protok informacija.

Pored toga, učesnici fokus grupa su govorili i o pritiscima u formi prinude, gdje im se nude različite usluge i novac, ukoliko prestanu da izvještavaju o pojedinim ilegalnim aktivnostima. Ovo u kombinaciji sa pomenutim SLAPP tužbama predstavlja sistemski problem za čije rješenje je neophodna zakonska i institucionalna podrška. Ekonomski pritisci, poput nuđenja mita, su koruptivni mehanizmi koji direktno ugrožavaju integritet i nezavisnost novinara, posebno u manjim sredinama gdje su novinari podložniji takvim pritiscima. Ovi pritisci, iako možda manje vidljivi od fizičkih napada, sistemski podrivaju finansijsku održivost i uređivačku nezavisnost medija, što dugoročno slabi medijsku scenu i otežava profesionalan rad novinara.

5. Stavovi, iskustva i preporuke medijske zajednice

Rezultati fokus grupa jasno potvrđuju nalaze iz prethodnih istraživanja da se novinari u Bosni i Hercegovini suočavaju sa nizom izazova, prijetnji i napada. Skoro da ne postoji učesnik fokus grupa koji nije doživio neku vrstu online uznemiravanja, prijetnji, pa čak i verbalnih ili fizičkih napada. Fizički napadi su rjeđi, ali su online prijetnje i uznemiravanja, te verbalne prijetnje, veoma prisutni. Zabilježene su kampanje diskreditacije novinara putem neta, verbalne prijetnje putem telefona i na cesti (uživo na javnim površinama), te incidenti poput paljenja automobila i bušenja guma.

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

Novinari u Mostaru su govorili i o pritiscima u formi prinude, gdje im se nude različite usluge i novac ukoliko prestanu da izvještavaju o pojedinim ilegalnim aktivnostima, o čemu je ranije bilo više riječi. Učesnici fokus grupa izrazili su jasno nepovjerenje prema institucijama i ukazali na potrebu uspostavljanja specijalizovanih mehanizama za prijavu napada i pružanje pravne pomoći. Istraživanja ukazuju da novinari često ne prijavljuju napade, prvenstveno zbog nedostatka povjerenja u institucije. U krivičnim zakonima u BiH mediji nisu prepoznati kao profesija od značaja i profesija koju je potrebno posebno zaštititi te novinari nisu zaštićeni tokom obavljanja svog posla. Mnogi novinari smatraju da im prijave oduzimaju dragocjeno vrijeme, onemogućuju obavljanje osnovnog posla kao i da nemaju resurse i ljudske kapacitete koji bi obavljali administrativni dio posla vezan za prijavljivanje. Čak i kada se napad prijavi, takvi slučajevi rijetko dobivaju sudski epilog. Tužilaštva često predstavljaju prepreku, jer u prijetnjama novinarima, naročito onima koje se dešavaju online, ne pronalaze elemente krivičnog djela te najčešće navode da nisu ostvarena obilježja krivičnog djela Ugrožavanje sigurnosti, te takve prijetnje u praksi najčešće odbacuju (slučajevi Avde Avdića, Adija Kebe, Vanje Stokić, Siniše Vukelića i drugih). Takođe, uočava se nedostatak jasnih uputstava i procedura kako da novinari dokumentuju prijetnje i napade na način koji bi bio koristan za pravosudne organe. Ovdje bi bilo primjereno organizovati edukaciju ili izraditi posebne brošure, a sve u saradnji sa tužilaštvima i policijom.

Kao jedan od praktičnih koraka ka boljoj zaštiti novinara predložena im je **mobilna aplikacija** koja bi omogućavala brzo prijavljivanje različitih vrsta napada i prijetnji. Predložena aplikacija bi uključivala funkciju „crvenog gumba (tipke/tastera)“ za hitne situacije, sa integracijom lokatora i kamere, čime bi se brzo alarmirale policija, tužilaštva, medijske zajednice i javnost.

Učesnici fokus grupa su većinom pozitivno reagovali na informaciju o uspostavljanju pilot aplikacije za sigurnost novinara u BiH, iako je jedna novinarka problematizovala njeno postojanje pored Linije za pomoć novinarima Udruženja BH novinari. Većina učesnika se složila da bi takva aplikacija trebalo da uzme u obzir različite vrste napada i prijetnji (ne samo fizičke), da dokumentuje prijetnje i služi kao evidencija takvih slučajeva, te da bude jednostavna za korištenje.

Ključne preporuke za funkcionalnosti aplikacije uključuju:

- **Crveni gumb:** Tipka za hitne slučajeve fizičkog nasilja, koja bi alarmirala policiju, tužilaštvo, udruženja novinara, javnost i redakciju, uz opciju uključivanja lokatora i kamere za dokumentovanje slučaja i lociranje novinara. Važno je omogućiti novinarima da odaberu da li žele dozvoliti identifikaciju lokacije ili pokretanje kamere, te naglasiti da se gumb koristi samo u opasnim situacijama.

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

- **Stručni savjet:** Mogućnost dobivanja stručnog pravnog savjeta ili povezivanje sa pravnikom.
- **Integracija sa postojećim mehanizmima:** Povezivanje sa kontakt tačkama u tužilaštvima i policiji, Linijom za pomoć novinarima Udruženja BH novinari, Pravnom pomoći Transparency International BiH, Koalicijom medijskih advokata – Vijećem za štampu i online medije, Koalicijom za moderaciju sadržaja i slobodu izražavanja u BiH, Institucijom ombudsmena za ljudska prava u BiH, te međunarodnim organizacijama poput OSCE-a.
- **Povezivanje sa medijskom zajednicom:** Mogućnost traženja podrške ili savjeta od drugih novinara putem foruma ili chat boxa, te alarmiranje redakcije u kojoj novinar radi.
- **Upute za dokumentovanje:** Kratki savjeti šta preduzeti u različitim slučajevima (npr. online uznemiravanje, SLAPP tužbe) i upute kako dokumentovati slučajeve i sačuvati dokaze, uz mogućnost postavljanja dokaza u aplikaciju sa kontrolom vidljivosti.
- **Povratne informacije:** Mehanizam za povratne informacije o statusu prijavljenih slučajeva, ukoliko je tehnički moguće.

Dodatno je istaknuta potreba za boljim obrazovanjem novinara o dokumentiranju prijetnji i napada, te osiguravanjem stručne pravne podrške dostupne kroz postojeće mehanizme kao što su Linija za pomoć BH novinara, kontakt tačke u policiji i tužilaštvima, Transparency International BiH i Ombudsman za ljudska prava BiH.

Kantonalno tužilaštvo Zapadno-hercegovačkog kantona istaklo je potrebu za uspostavljanjem edukativnih programa za novinare. Cilj ovih programa bio bi sprečavanje zloupotreba i poboljšanje razumijevanja pravnih procesa. Ova inicijativa prepoznaje da nedostatak znanja o tome kako se pravno zaštititi i kako pravilno dokumentovati prijetnje doprinosi neefikasnosti prijava.

Pored toga, novinari su u fokus grupama naveli značajan stres zbog bavljenja novinarskim poslom, naročito kada je riječ o istraživačkim pričama. Istakli su i izraženu potrebu za psihološkom podrškom. Prepoznavanje potrebe za edukativnim programima od strane institucija i za psihološkom podrškom od strane samih novinara ukazuje na to da zaštita novinara nije samo pravno-policijsko pitanje, već i pitanje podrške profesiji.

Nedostatak ovakvih programa i podrške stvara dodatnu ranjivost novinara i može dovesti do izgaranja u profesiji. Zahtjev za psihološkom podrškom naglašava mentalni teret koji novinari nose zbog konstantnih prijetnji i pritisaka, što utiče na njihovo zdravlje i sposobnost obavljanja posla. Integrisani pristup koji uključuje pravnu edukaciju, obuku za sigurnost i psihološku podršku ključan je za izgradnju otpornosti novinarske zajednice i dugoročno poboljšanje njihovog sigurnosnog okruženja.

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

6. Stavovi, iskustva i preporuke donosioca odluka, institucija i tijela za provođenje zakona

Tokom realizacije projekta „Efikasna zaštita i brza podrška medijima“ otvoren je dijalog sa donosiocima odluka, institucijama i tijelima nadležnim za provođenje zakona i osiguranje bezbjednog okruženja za rad novinara i podršku medijskim slobodama. Obavljen je niz konsultativnih sastanaka sa predstavnicima nadležnih ministarstava unutrašnjih poslova, predstavnicima tužilaštava, ministarstva u čijoj nadležnosti je zaštita ljudskih prava, te međunarodnih institucija (EU i Vijeće Europe).

Tom prilikom je pored predočavanja projekta i prezentacije aplikacije prikupljeno značajno iskustvo, te su se razmijenile relevantne informacije koje u bitnome definišu trenutno stanje medijskih sloboda i zaštite novinara u Bosni i Hercegovini.

Tako su, između ostalih, održani i sastanci sa misijom EU –Vijećem Europe, sa predstavnicima Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (VSTV), predstavnicima Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova (FMUP), MUP Kantona Sarajevo, Policija Brčko distrikta, Tužilaštvo BiH, Kantonalno tužilaštvo Srednjobosanskog kantona, Okružno javno tužilaštvo u Istočnom Sarajevu, Kantonalno tužiteljstvo Zapadno- hercegovačkog kantona, Kantonalno tužilaštvo Zeničko-dobojskog kantona, Okružno javno tužilaštvo u Trebinju, Okružno javno tužilaštvo u Banjoj Luci, Tužilaštvo Kantona Sarajevo, Tužilaštvo Brčko distrikta, Okružno tužilaštvo u Doboju, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.

Iz dijaloga sa institucijama dobijene su informacije koje ukazuju na nesinhronizovanost i neusklađenost djelovanja sistema, ali i konstruktivne preporuke koje otvaraju put poboljšanju stanja sigurnosti novinara.

Prva grupa poruka ukazuje na potrebu za većom sinhronizacijom institucija i većom operacionalizacijom rada, a manjim insistiranjima na formalnom rigorizmu na štetu građana i sigurnosti, u konkretnom slučaju sigurnosti novinara.

Od informacija koje ukazuju na potrebu veće sinhronizacije i saradnje institucija ističemo:

- Jedna od policijskih agencija sa čijim predstavnicima je razgovarano je podijelila informaciju da prijave prima samo lično i ne prihvataju prijave koje im pristignu telefonskim putem, te da nekompletne prijave izuzetno otežavaju posao;

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini

Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize

Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“

Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

- jedno kantonalno tužilaštvo istaklo je da kontakt tačka u tužilaštvima nema mogućnost preuzimanja predmeta vezanih za napade na novinare po vlastitom nahođenju (a notorna je činjenica da to nije ni automatizovano kroz CMS sistem);
- jedno kantonalno tužilaštvo je istaklo potrebu istovremenog informisanja tužilaštva i policije o napadima na novinare, te da zakonske odredbe policiji daju mogućnost da za krivična djela za koja je zapriječena manja kazna zatvora od pet godina, ne reaguje odmah.

Pored ovih stavova, preovladava zajednički stav da je pravilna kvalifikacija djela u početnoj fazi (da li je prekršaj ili krivično djelo) jako bitna za dalji nastavak postupka, te se tu fokus za kvalifikaciju stavlja na pripadnike ministarstava unutrašnjih poslova. Tako na primjer jedno kantonalno tužilaštvo ističe da je velika važnost kontakt tačke pri ministarstvu unutrašnjih poslova jer se, kako navode, depešom komesara upućenoj policijskim službenicima odmah djeluje i u slučaju postojanja dokaza momentalno pokreće prekršajni ili krivični postupak.

Slične komentare dali su i predstavnici jednog kantonalno ministarstva unutrašnjih poslova, koji su istakli da postoji protokol o postupanju u slučaju kada su krivičnim djelom oštećeni novinari, te da sve policijske uprave o ovim slučajevima odmah informišu Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, koje odmah informiše Kantonalno tužilaštvo.

Takođe, bitno je istaći i sljedeće komentare i–preporuke koji su se mogli čuti na navedenim sastancima, **između ostalog**:

Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo - 30 predmeta ugrožavanja sigurnosti novinara i jedna osuđujuća presuda za online prijetnju. Takođe se dodatno apostrofira da nije svaki oblik prijetnje krivično djelo i da se tzv. polu-prijetnja kvalifikuje kao uvreda, što je prekršaj, a ne krivično djelo.

Kantonalno tužilaštvo Zapadno-hercegovačkog kantona - Potrebno je uspostaviti edukativne programe za novinare kako bi se spriječile zloupotrebe i poboljšalo razumijevanje procesa. Takođe je predloženo da se na nivou Bosne i Hercegovine, a putem VSTV-a, izrade jedinstvene smjernice i uputstva u vezi sa korištenjem aplikacije PressAlert, koje bi onda bile obavezujuće za sva tužilaštva.

Kantonalno tužilaštvo Srednjobosanskog kantona - Ističu da je u aktivnosti potrebno uključiti i kontakt tačke u policiji, te razgovarati i sa sudovima (dežurne sudije kao kontakt tačke za sigurnost novinara), jer se na ovaj način „zatvara institucionalni krug“.

Ovdje se apostrofira niz institucija koje su uključene u postupak otkrivanja i procesuiranja izvršilaca krivičnih djela protiv novinara, te da je neophodno uključiti sve faktore u jedinstvenu obuku.

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

Tužilaštvo nastupa samo kad se već desi posljedica (napad, prijetnja na novinara), a da je potrebno djelovati i preventivno, što nije u nadležnosti niti domenu tužilaštva.

Budući da je uvođenje sistema kontakt tačke u tužilaštvima jedna od mjera koje imaju potencijal da značajno unaprijede medijske slobode u BiH, toj temi se posvećuje dodatna pažnja.

Uspostavljanje kontakt tačaka za sigurnost novinara u tužilaštvima i policijskim agencijama je značajan korak naprijed, a za to je zaslužna inicijativa Evropske unije i OSCE-a, koja je dovela do imenovanja 33 takve tačke. Usvojene su i Smjernice za postupanje kontakt tačaka, te Instrukcija Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (VSTV) o klasifikaciji napada na novinare kroz CMS sistem i Instrukcija o prioritetnom postupanju u slučaju napada na novinare.

Uloga kontakt tačaka pokazuje potencijal, ali i operativna ograničenja. Iako je uspostavljanje kontakt tačaka značajan korak naprijed, njihova operativna ograničenja, poput nemogućnosti samostalnog preuzimanja predmeta smanjuju njihovu efikasnost. To znači da čak i kada postoji volja za djelovanjem, sistemska ograničenja sprečavaju proaktivno postupanje. Različita iskustva sa kontakt tačkama (npr. pozitivno iskustvo u Kantonu Sarajevo, ali razočarenje u Hercegovačko-neretvanskom kantonu) ukazuju na neujednačenu primjenu i potrebu za standardizacijom i osnaživanjem ovih tačaka. Odsustvo automatizacije kroz CMS sistem dodatno otežava praćenje i analizu slučajeva, što dovodi do nedostatka sveobuhvatne evidencije.

I tokom realizacije projekta "Efikasna zaštita i brza podrška medijima" ostvaren je dijalog sa VSTV-om kao ključnom pravosudnom institucijom, koja između ostalog ima i nadležnost da pokreće pitanja koja se tiču korištenja informacijskih tehnologija u sudovima i tužilaštvima, da daje mišljenje o važnim pitanjima koja mogu uticati na pravosuđe, te da pokreće postupke usvajanja propisa u oblastima značajnim za pravosuđe. VSTV je adresa na kojoj je moguće tražiti odgovore na koji način kontakt tačke za sigurnost novinara u tužilaštvima mogu koristiti mobilnu aplikaciju Press alert kao alat za prijavu i evidentiranje napada.

Put donošenja ovakve odluke podrazumjeva bi najmanje dva institucionalna koraka:

- predstavljanje mobilne aplikacije Press alert Radnoj grupi VSTV-a za implementaciju komunikacijske strategije VSTV-a,
- predstavljanje mobilne aplikacije Press alert pred Stalnom komisijom za efikasnost rada tužilaštava

Značajnog aktera predstavlja i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, budući da je, između ostalog, nadležno za:

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

- praćenje i provođenje međunarodnih konvencija i drugih dokumenata iz oblasti ljudskih prava i osnovnih sloboda;
- promovisanje i zaštita ličnih i kolektivnih ljudskih prava i sloboda;
- koordinaciju i pripremu izvještaja nadležnim domaćim organima i institucijama i međunarodnim institucijama i organizacija o provođenju obaveza iz međunarodnih konvencija i međunarodnih dokumenata;
- kreiranje i provođenje aktivnosti na ispunjavanju obaveza BiH u pogledu prijema u evroatlantske integracije, a posebno u vezi sa primjenom Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenim protokolima;
- praćenje, izrada i distribuiranje informacija o standardima, os tvačenjima i aktivnostima u oblasti ljudskih prava;
- prikupljanje, sistematiziranje, publikovanje i distribuiranje svih podataka iz nadležnosti ministarstva

Kroz dijalog koji je ostvaren sa Ministarstvom, a imajući u vidu njegove nadležnosti i odgovornosti, identifikovana su dva moguća polja saradnje u kojima bi bila moguća primjena mobilne aplikacije za sigurnost novinara:

- prikupljanje podataka iz nadležnosti ministarstva, u ovom slučaju o kršenju prava novinara
- prikupljanje informacija za pripremu izvještaja međunarodnim institucijama i organizacijama o provođenju obaveza Bosne i Hercegovine iz međunarodnih konvencija i dokumenata

7. Preporuke za unapređenje sigurnosti novinara i medijskih sloboda

Unapređenje zakonodavnog okvira predstavlja prioritet za stvaranje stabilnog i predvidivog okruženja za medije.

- Neophodno je uspostaviti jedinstven i moderan zakon o medijima koji će regulisati transparentnost vlasništva, finansiranja i uređivačke nezavisnosti. Time bi se popunile značajne pravne praznine i smanjio prostor za političke i ekonomske pritiske. Ukoliko nedostaje politička volja za jedinstven zakon, ovo se može prevazići usvajanjem identičnih entitetskih zakona (kao što je slučaj sa klevetom, zakonom o parničnom postupku, zakonom o krivičnom postupku i sl).

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

- Neophodno je revidirati Krivični zakonik Republike Srpske radi ponovne dekriminalizacije klevete i usklađivanja sa evropskim standardima. Pored toga, ključno je uvesti napade na novinare kao posebno krivično djelo na svim nivoima vlasti ili eventualno izjednačiti napad na novinare sa napadom na službeno lice, sa strožijim kaznama, kako bi se osigurala efikasna zaštita i smanjila nekažnjivost.
- Postojeće zakone je potrebno izmijeniti kako bi se uklonili brojni izuzeci i skratili rokovi za odgovor, osiguravajući novinarima brz i neometan pristup informacijama od javnog interesa.
- Neophodno je uspostaviti mehanizme za zaštitu novinara od strateških sudskih tužbi protiv učešća javnosti (SLAPP), koje se zloupotrebljavaju za zastrašivanje i finansijsko iscrpljivanje medija. Kao smjernice trebalo bi da posluži EU antiSLAPP direktiva.
- Posebno se preporučuje povlačenje Zakona o "stranim agentima" u RS, koji direktno ugrožava rad nezavisnih medija i civilnog društva.

Efikasnost pravnog okvira zavisi od snage i koordinacije institucija koje ga provode, pa je tako pored izmjena u pogledu pozitivnih propisa potrebno osigurati efikasnu i ujednačenu primjenu tih propisa.

- Neophodno je osigurati bolju sinhronizaciju između policijskih agencija i tužilaštava, te smanjiti birokratske prepreke u prijavljivanju i procesuiranju slučajeva napada na novinare.
- Ujednačiti praksu i osnažiti kontakt tačke u tužilaštvima i policiji, dajući im veća ovlaštenja za proaktivno postupanje i preuzimanje predmeta.
- Hitno uspostaviti jedinstven CMS sistem – bazu podataka sudskih predmeta koji se tiču novinara i medija, kako bi se omogućilo sistematsko praćenje i analiza slučajeva.
- Organizovati obuke za policijske službenike, tužioce i sudije o specifičnostima novinarske profesije, prepoznavanju i kvalifikaciji online prijetnji, te primjeni međunarodnih standarda u zaštiti medijskih sloboda. Nedostatak operativne sinhronizacije i adekvatne obuke direktno podriva efikasnost postojećih mehanizama zaštite, što rezultira niskom stopom procesuiranja i nekažnjivošću.

Osnaživanje novinarske profesije kroz edukaciju i podršku:

- Pokrenuti i promovisati pilot aplikaciju za sigurnost novinara (**PressAlert**) koja će biti jednostavna za korištenje, omogućavati prijavu različitih vrsta napada (uključujući "crveni gumb" za hitne slučajeve), pružati pravne savjete i povezivati novinare sa postojećim mehanizmima podrške.

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3A,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: + 387 33 254 700
Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
Radićeva 2,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 263 546
Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
Obala Kulina Bana 5,
71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 61 160 662

- Uspostaviti programe obuke za novinare o pravnim aspektima izvještavanja, dokumentovanju prijetnji i napada, te korištenju sigurnosnih alata.
- Osigurati pristup psihološkoj podršci za novinare koji su izloženi stresu i traumama zbog prijetnji i napada.
- Podržati rad profesionalnih udruženja i podstaći formiranje snažnog novinarskog sindikata na državnom nivou koji će se aktivno zalagati za prava i sigurnost novinara.

Izgradnja povjerenja i kulture odgovornosti je temelj za zdravo medijsko okruženje.

- Politički lideri i javni zvaničnici moraju nedvosmisleno i javno osuđivati sve napade i prijetnje novinarima, te se suzdržavati od izjava koje mogu podsticati neprijateljstvo prema medijima.
- Nastaviti sa aktivnim monitoringom i pritiskom međunarodnih organizacija (EU, OSCE, Vijeće Europe) na vlasti u BiH da ispune preporuke u vezi sa medijskim slobodama i zaštitom novinara.

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
 Skenderija 3A,
 71000 Sarajevo, BiH
 Tel: + 387 33 254 700
 Fax: + 387 33 666 037

Udruženje Centar za razvoj medija i analize
 Radićeva 2,
 71000 Sarajevo, BiH
 Tel: +387 33 263 546
 Fax: +387 33 263 546

Udruženje „Umbrella“
 Obala Kulina Bana 5,
 71000 Sarajevo, BiH
 Tel: +387 61 160 662